

POKUS

- Určete odchýlení elektronů v nepravidelném magnetickém poli v uzavřené kruhové trajektorii
- Určete Helmholtzův proud I_H jako funkci urychlujícího napětí vystřelovače elektronů U pro konstantní poloměr trajektorie r

ÚKOL

Určete specifický náboj elektronu.

SHRNUTÍ

V trubici s jemnými paprsky může být pozorována trajektorie elektronů v nepravidelném magnetickém poli, jako jasně vymezený paprsek. To znamená, že poloměr kruhové trajektorie může být přímo změřen pravítkem. Z poloměru trajektorie r může být vypočítáno magnetické pole B , urychlující napětí U vystřelovače elektronů a specifický náboj elektronu e/m .

POŽADOVANÉ PŘÍSLUŠENSTVÍ

1	Trubice s jemnými paprsky	5401.U8481420
1	Helmholtzovy cívky 300 mm	5401.U8481500
1	DC zdroj napětí 0 – 500 V (230 V, 50 / 60 Hz)	5401.U33000230
1	DC ampérmetr 3 A	5401.U17450
1	Sada 15 bezpečnostních pokusných kabelů, 75 cm	5401.U138021

ZÁKLADNÍ PRINCIPY

Elektrony v trubici s jemnými paprsky jsou odchýleny do kruhové trajektorie nepravidelným magnetickým polem. Trubice obsahuje neonový plyn v přesně definovaném tlaku, takže atomy plynu jsou ionizované srážením s elektrony podél trajektorie a to způsobuje, že vypouští světlo. To znamená, že může být zobrazena trajektorie elektronů a poloměr zahnutí může být jednoduše změřen pravítkem. Když je známé urychlující napětí vystřelovače elektronů U a síla magnetického pole B , poloměr trajektorie r může být použit k určení specifického náboje elektronu e/m :

Elektron pohybující se rychlostí v v kolmém směru k magnetickému poli B je vystaven Lorentzově síle, která působí v kolmém směru na pohyb a magnetické pole:

$$(1) F = e \cdot v \cdot B$$

e : Náboj elektronu

To způsobuje zvětšování dostředivé síly na elektron tak,

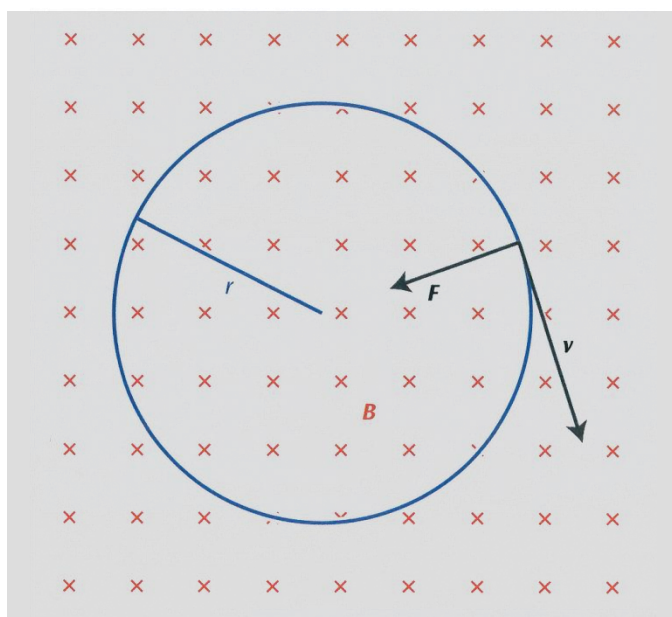
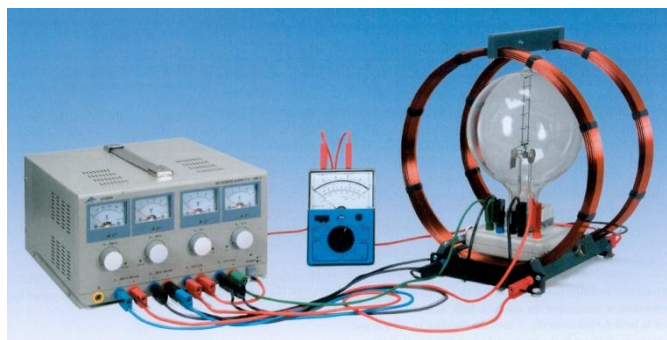
$$(2) F = \frac{m \cdot v^2}{r}$$

m : Hmotnost elektronu

že se pohybuje v kruhové trajektorii o poloměru r .

$$(3) e \cdot B = \frac{m \cdot v}{r}$$

Rychlost v je závislá na urychlujícím napětí U působícím na vystřelovač elektronů:

Obrázek 1: Vychýlení elektronu o rychlosti v v magnetickém poli B Lorentzovou silou F do uzavřené kruhové trajektorie poloměru r .

$$(4) v = \sqrt{2 \cdot \frac{e}{m} \cdot U}$$

Specifický náboj elektronu je dán takto:

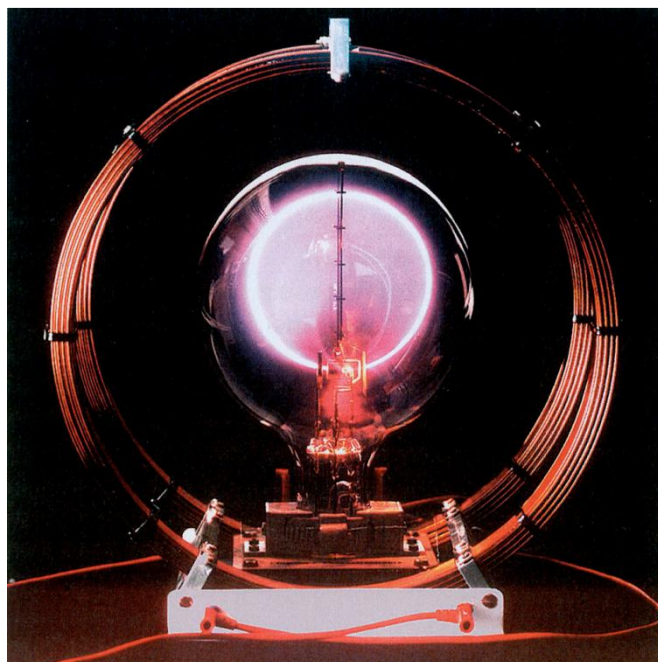
$$(5) \frac{e}{m} = \frac{2 \cdot U}{(r \cdot B)^2}$$

VYHODNOCENÍ

Magnetické pole B je vytvořeno párem Helmholtzových cívek a je úměrné k proudu I_H , který prochází přes každou cívku. Koeficient úměrnosti k může být určen z poloměru cívky $R = 147,5$ mm a z počtu závitů na cívce $N = 124$:

$$B = k \cdot I_H \quad \text{kde} \quad k = \left(\frac{4}{5}\right)^{\frac{3}{2}} \cdot 4\pi \cdot 10^{-7} \frac{Vs}{Am} \cdot \frac{N}{R}$$

To znamená, že všechny členy potřebné ke spočítání specifického náboje jsou známy.

Obrázek 2: Trubice s jemnými paprsky s kulovitě tvarovanou světelnou stopou elektronů v magnetickém poli.

HELAGO-CZ, s.r.o.

Kladská 1082

500 03 Hradec Králové

Tel.: 495 220 229

Fax: 495 220 154

E-mail: info@helago-cz.cz

<http://www.helago-cz.cz>

